

Keskustan kuntavaaliohjelma 2025

Maailman onnellisin maa tehdään kotikunnissa

Keskustan kuntapolitiikka / vaalitavoitteet pähkinänkuoressa

Keskustalle kunta on enemmän kuin hallinto tai palvelutehdas: kunta on ihmisten yhteisö ja demokratian perusyksikkö. Kunta on sen asukkaiden näköinen ja kunta on asukkaitaan varten. Päätösvalta kunnassa on ihmistä lähellä ja se mahdollistaa osallistumisen ja vaikuttamisen jokaiselle kuntalaiselle. Uusi kunta on ennen kaikkea Suomen elinvoiman edistäjä omalla alueellaan.

Keskustalaiset kuntapolitiikan kärjet – **Keskusta on:**

1. Kehityksen turvaaja

Haluamme taata kuntien toimintaedellytykset ja edistää kuntien mahdollisuuksia kehittää omia vahvuuksiaan. Kuntien pitää saada tulevaisuudessakin päättää omista palveluistaan joustavasti kuntalaisten ja oman kunnan tarpeita vastaavasti.

Keskustalle kuntien itsehallinto on keskeinen arvo. Kuntien yhteistyöllä voimme saavuttaa merkittäviä säästöjä elinvoiman säilyttämisen kannalta. Siksi yhteistyömahdollisuuksia ei tule rajoittaa, pikemminkin lisätä. Myös kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyötä tulee lisätä alueellisen hyvinvoinnin kohentamiseksi.

Kuntien rahoitus on rakennettava kestäväälle pohjalle.

2. Koulutuksen ja kulttuurin ystävä

Keskustan mukaan sivistys rakentuu ihmisyydelle ja sen elämänmittaiselle kehittymiselle, jossa kunnilla on tärkeä rooli. Perheiden tarpeisiin sopivat varhaiskasvatuspalvelut, laadukas perus- ja toisen asteen opetus, taiteen perusopetus sekä yksilöllistä kasvua tukevat vapaa sivistystyö ja järjestötoiminta tarjoavat elämänvoimaa.

Elävä kunta syntyy luovuudesta ja kulttuurista.

3. Kotien rakentaja

Kuntien tulevaisuus rakennetaan ruohonjuuritasolla kodeissa. Tunnistamme kotien erilaiset tarpeet. Perhe- ja lapsimyönteistä ilmapiiriä on vahvistettava myös kuntapalveluissa turvaamalla erilaisten perheiden lähipalvelut. Haluamme olla rakentamassa lapsimyönteisiä kuntia ikäihmisiä unohtamatta.

Rakennettu, toimiva ja turvallinen ympäristö luo puitteet sujuvalle arjelle, työnteolle ja yrittämiselle. Panostamme viherrakentamiseen ja asumisen viihtyvyyteen sekä toimivaan kunnallistekniikkaan. Kaikilla tulee olla oikeus lähiluontoon.

Turvataan lähiluontoalueet ja parannetaan luonnon monimuotoisuutta. Vaalitaan luontoarvoja rakennetussa ympäristössä ja jätetään kaavoituksessa luonnolle tilaa.

Vakaa kuntatalous syntyy suunnitelmallisesta politiikasta, elinvoimasta sekä mahdollisuuksista tehdä töitä ja yrittää.

4. Kasvun asialla

Tiivis vuoropuhelu yrittäjien, järjestökentän ja kunnan kesken on avain aktiiviseen elinkeinopolitiikkaan. Keskusta toimii niin, että jokaisella kunnalla on mahdollisuus kasvuun.

Keskustalle kaikki kunnat ja kaupungit asukkaineen ovat yhtä tärkeitä. Keskustan kuntapolitiikan tärkeimpänä tehtävänä on estää alueiden ja kuntien eriytyminen. Tähän haasteeseen vastaamme vaikuttavalla aluepolitiikalla. Valtion kuntapolitiikan tulee olla vakaata ja mahdollistaa osaltaan kansalaisten yhdenvertaisuus peruspalvelujen suhteen.

Aluepolitiikkamme välineitä ovat muun muassa:

- *opintolainahyvitys kotiseudulleen palaaville nuorille osaajille*
- *erityistalousalueet kannustimineen sellaisille alueille, jotka ovat eriarvoisessa asemassa taloutensa tai osaamisensa perusteella sekä*
- *MAL eli maankäytön, asumisen ja liikennesopimusten laajentaminen suurten kaupunkien lisäksi koko Suomeen ottamalla huomioon myös maaseutualueet*
- *toimivat kulku- ja tietoliikenneyhteydet koko maassa ovat perusedellytys eri alueiden kehittymiselle*

Keskustalaisen kuntapolitiikan tavoitteena on hyvinvoiva kuntalainen, joka elää hyvää ja mielekästä elämää turvallisessa ja palvelevassa kotikunnassaan, jonka asioihin hän voi vaikuttaa. Kaikki tärkeät palvelut ovat ihmistä lähellä.

Johdanto: Kuntien uusi rooli on täynnä mahdollisuuksia

Maailman onnellisin maa tehdään lähellä ihmisten arkea - kunnissa. Kuntien olemassaolo ankkuroituu aitoon asukkaiden itsehallintoon. Kunnat toimivat laaja-alaisesti ja kansanvaltaisesti paikalliset olosuhteet ja tarpeet huomioiden. Kunnat ovat tehneet tiivistä yhteistyötä keskenään ja näin on kyetty vahvistamaan maan eri alueilla palveluiden toimivuutta.

Kunnat kokivat ison muutoksen hyvinvointialueiden perustamisen myötä. Vastuu kalliista sosiaali- ja terveystalouksista siirtyi hyvinvointialueille. Kuntien tehtävissä korostuvat nyt vastuu asukkaiden hyvinvoinnista, alueen elinvoimasta sekä turvallisesta ja toimivasta elinympäristöstä.

Ihmisten asuminen useammalla paikkakunnalla, etätyö ja lisääntynyt vapaa-aika antavat uusia mahdollisuuksia, mutta myös palveluhaasteita. Kunnat päättävät itsenäisesti siitä, miten palvelunsa tuottavat. Kuntien ja eri alueiden luontaiset vahvuudet ja erityisosaaminen on hyödynnettävä tavoilla, jotka tukevat monialaista yritystoimintaa, investointeja, teollisuutta, vientiä sekä etätyötä. Mahdollisuudet hyvään elämään, sen rakentamiseen ja kannattavaan yritystoimintaan myös maaseudulla edellyttävät toimia, jotka pohjautuvat alueiden vahvuuksiin ja ihmisten tarpeisiin.

Kuntien rooli työllisyyden, yrittäjyyden ja kasvun edistämisessä sekä osaavan työvoiman riittävydessä kasvaa entisestään työllisyydenhoidon siirtyessä kunnille vuoden 2025 alussa. Kunnilla on tärkeä rooli myös maahanmuuttajien kotoutumisessa. Yritysten rooli paikallisena työllistäjänä on menestystekijä kunnan elinvoiman rakentajana. Julkisten hankintojen kriteerien laadinnassa on huomioitava jatkossakin yritysvaikutukset ja noudatettava kotimaiselta tuotannolta vaadittavia ehtoja.

Kunnat ohjaavat maankäyttöä, kaavoitusta ja rakentamista sekä luovat edellytyksiä hyvälle asumiselle. Viihtyisät, turvalliset ja vehreät elinympäristöt, kestävä yhdyskuntarakenne sekä sujuva liikkuminen ovat keskeisesti kuntiemme vastuulla. Kuntien vastuulla on myös merkittävä osa

maamme infrastruktuurista: vesi- ja viemärlaitokset, katu- ja tieverkkoa, kaukolämpö- ja sähkölaitostoimintoja, vuokra-asuntoja sekä palveluissa tarvittavia kiinteistöjä. Tästä kaikesta on jokaisen kunnan kyettävä pitämään huolta joko yksin, yhdessä toisten kuntien ja alueen yrittäjien sekä muiden toimijoiden kanssa.

Julkiset hankinnat mukaan lukien suomalainen ruoka on kuntien itsehallinnon keskeinen arvo, osa ruokaturvaa ja huoltovarmuutta – siis kokonaisturvallisuutta. Merkittävä osa kuntakokonaisuutta ovat kunnan määräysvallassa olevat yhtiöt ja yhteisöt, jotka muodostavat kuntakonsernin. Kuntien yhtiöiden ja yhteisöjen suhteellinen merkitys kasvoi kunnissa sote-uudistuksen myötä, koska niiden osalta muutokset olivat vähäisiä. Kuntakonsernin strateginen johtaminen sekä omistajapolitiikka on entistä tärkeämpää kunnan menestymisen kannalta.

Ihmisyys ja sen kehitystarve on keskustalaisen kuntapolitiikan yksi arvoperusta. Osaaminen ja sen vahvistaminen toteutuvat kuntien järjestämässä varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa, vapaassa sivistystyössä, taiteen perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa. Kuntien vastuulla on myös panostus kulttuuri- ja liikuntapalveluihin elinvoiman ja kuntalaisten hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Käytännössä kunta vastaa myös elinikäisen oppimisen ympäristöistä. Esimerkiksi digitaalisten perustaitojen vahvistaminen on erittäin tärkeää palvelujen siirtyessä verkkoon. Tämä tulee nostaa keskiöön myös hyvinvointialueiden ja kuntien yhdyspintatyössä.

Tosiasiat on tunnustettava. Suomessa on alueita ja kuntia, joilla kiihtyvä kasvu aiheuttaa sosiaalisia ongelmia ja taloudellisia investointipaineita samaan aikaan, kun meillä on alueita, joissa palvelutarpeet supistuvat ja kuntapäätäjät kipuilevat palveluverkon ylläpidon ja kuntatalouden kestävyysnäkökulman kanssa. Jotta kykenemme vastaamaan näihin haasteisiin, tarvitaan nykyistä oikeudenmukaisempaa valtion kuntapolitiikkaa.

Kunnan rooli tuleekin nähdä yhä enemmän ”yhteisöjen yhteisönä” ja ”välittäjänä”, jonka tehtävänä on koota alueensa toimijoita yhteen ja luoda sitä kautta edellytyksiä kuntalaisten osallisuuden, hyvinvoinnin ja elinvoiman vahvistumiselle.

Kuntalaisten hyvinvointi on päämäärä - kuntatalous on väline

Kuntien asema muuttui merkittävästi hyvinvointialueiden perustamisen myötä. Vaikka muutos oli historian suurin hallinnollinen uudistus, ei kuntalakia eikä kuntien rahoituslainsäädäntöä ole kuntien peruspalvelujen valtionosuutta lukuun ottamatta tarkoitus uudistaa. Soteuudistuksen myötä kunnilta siirrettiin hyvinvointialueille kalliit sote-kustannukset sekä vastaava laskennallinen osuus kunnallisverotuloista ja valtionosuuksista. Kuntien valtionosuusjärjestelmästä jäi jäljelle vain rippeet ja toimimattomat jakoperusteet. Uudistuksessa kuntien rahoituksen tarkoituksenmukaisuus ja järjestelmän toimivuus unohtuivat.

Olemme tilanteessa, jossa useiden suurten sote-menojen kuntien valtionosuus muuttui negatiiviseksi. Näiden kuntien pitää palauttaa takaisin valtionosuuksia, joita ne ovat saaneet valtiolta tuottaakseen lakisääteisiä palveluita kuntalaisille. Näiden ja monen muun kunnan veronkorotuspaineet nousivat uudistuksen takia rajusti. Kunnat ovat tällä hetkellä epätasa-arvoisessa tilanteessa keskenään.

Valtion tulee mahdollistaa kunnille riittävät taloudelliset resurssit lakisääteisten tehtäviensä hoitamiseksi.

Pelkän kuntien peruspalvelujen valtionosuuslainsäädännön uudistamisen sijaan tarvitaan koko kuntalain ja kuntien rahoitusjärjestelmän uudistus, jossa huomioidaan myös kuntien vero- ja maksutulot sekä elämisen monipaikkaisuus. Keskusta edellyttää, että uudistus valmistellaan parlamentaarisesti kuntien erilaisuus huomioiden.

Uudistuksen lähtökohtana tulee olla tehokkaasti tuotettujen, toimivien kuntapalveluiden tarjoaminen asukkaille kohtuullisella vero- ja maksurasituksella koko maassa. Valtion rahoituksessa tulee huomioida kunnan kaikki tehtävät.

Negatiivisten valtionosuuksien kuntien ongelma tulee korjata välittömästi. Valtion on huolehdittava kunnille asetettujen velvoitteiden ja rahoituksen tasapainosta nykyistä paremmin.

Keskusta katsoo, että perustan kunnalliselle itsehallinnolle muodostaa jatkossakin rajoittamaton kunnan verotusoikeus (tuloverossa) sekä riittävä muu rahoitus: valtionosuusrahoitus ja muut verotulot eli kiinteistövero kokonaisuudessaan ja osuus yhteisöverosta sekä maksutulot. Koska kuntakohtaiset asukaskohtaiset tuloerot sekä palvelutarpeet ovat kasvussa, on Suomessakin huolehdittava kuntien verotulojen tasauksesta, jotta kansalaisten yhdenvertaisuus turvataan. Ihmisten asuminen useammalla paikkakunnalla ja sen aiheuttamat palvelutarpeet on myös otettava huomioon kuntien rahoituksessa.

Kuntien taloutta vahvistetaan tulopohjaa uudistamalla sekä kunnan omalla elinvoimapolitiikalla. Valtion rahoituksessa on viime kädessä kysymys siitä, miten kuntapalvelut rahoitetaan. Se taas ratkaisee pitkälti sen, miten kansalaisten yhdenvertaisuus toteutuu. Jos valtionosuuksien osuus kuntien toimintamenoista laskee, lisääntyvät erot kansalaisten vero- ja maksurasituksessa sekä palveluissa. Valtiolla on kuntia laajemmat mahdollisuudet rahoittaa toimintaansa. Vaikka kunnilla on erilaisten olosuhteiden takia hyvin erilaiset mahdollisuudet vahvistaa tulopohjaansa, silti kaikkien kuntien tulopohjan vahvistaminen myös kunnan omin toimin on tärkeää.

Suomi on ratifioinut Euroopan neuvoston kunnallisen itsehallinnon peruskirjan, jonka mukaan valtion tulee huolehtia siitä, että kunnalla on riittävä rahoitus sen tehtävien hoitoon. Tämä on valtion ja hallituksen hoidettava asia.

Valtion ja kuntien suhde tulee saada vakaalle pohjalle. Kuntien ja valtion pitää hakea yhdessä keinoja kuntatalouden vakauttamiseksi pitkällä aikavälillä. Valtion pitää kattaa täysimääräisesti kuntien uudet tehtävät ja velvoitteet, kuten esimerkiksi TE-uudistuksen myötä tulevat tehtävät vuoden 2025 alusta.

Kuntien eriytyminen ja väestökehitys näkyvät kuntien taloudessa ja kehityksessä erilaisina muospaineina. Syntyvyyden ja väestökehityksen keskittymisen myötä suuret investointitarpeet keskittyvät kasvaviin kuntiin ja kaupunkeihin, kun toisessa ääripäässä ovat kunnat, joissa palvelutarve pienenee ja tulevaisuuden haasteena on palveluverkon sopeuttaminen vastaamaan pieneneviä tarpeita. Tämä nostaa yksikkökustannuksia kunnissa ja investointipaineita suurissa asukaskeskittymissä.

Kuntien väliset erot kunnallisverotuksessa ovat kasvaneet entisestään. Korkeimman kunnallisveron kunnassa maksettiin vuonna 2022 samansuuruisesta verotettavasta tulosta kunnallisveroja 17,4 % enemmän kuin kunnissa keskimäärin ja vuonna 2023 peräti 47,4 % enemmän kuin kunnissa keskimäärin. Vuoden 2025 osalta vastaava luku on 46,4 %. Vuonna 2025 korkein tuloveroprosentti on 10,9 Pomarkussa ja alhaisin 4,7 Kauniaisissa.

Keskusta edellyttää, että kuntien rahoitus on saatava kestäväälle pohjalle. Vain näin toimimalla turvaamme kuntien sosiaalisesti, taloudellisesti ja myös ekologisesti pitkäjänteisen ja kestäväen toiminnan.

Keskusta ei hyväksy kuntien isojakoa menestyviin ja kuihtuviin kuntiin. Keskusta edellyttää, että kunnallisverotuksen lähtökohtana on alueellinen yhdenvertaisuus ja että tämä otetaan huomioon valtion rahoitusta uudistettaessa.

Valtionosuusjärjestelmä ei vastaa kuntien nykyisiä tehtäviä. Valtionosuusjärjestelmässämme on myös valuvika: Verotuloihin perustuva tasaus ei ole täysimääräinen. Sen johdosta alhaisen tulotason kunnat, joissa verotettava tulo on keskimääräistä pienempi kuten vanhusvoittoisissa tai väestömäärältään pienemmissä kunnissa, joutuvat pitämään korkeampaa tuloveroprosenttia kuin korkeamman tulotason kunnat, vaikka palvelut järjestettäisiin laskennallisten kustannusten mukaan.

Valtionosuusjärjestelmän tulisi perustua laskennallisten, luotettavien tietojen pohjalle. Valtionosuusjärjestelmässä pitäisi huomioida kriteereinä (palvelutarvekerroin) todellinen kustannuksia aiheuttava haja-asutus ja kaupunkien erityiskustannuksia aiheuttavat tekijät. Järjestelmässä tulisi huomioida myös kausiasukkaiden osuus kunnan väkimäärästä.

Hallituksen kaavailema kiinteistöverouudistus koskee kuntia epätasa-arvoisesti. Esitämme, että kiinteistöverotuksen tulee olla kokonaan (100%) valtionosuuden tasausjärjestelmän piirissä pois lukien voimallisten kiinteistöverotus.

Hyvinvoiva henkilöstö mahdollistaa laadukkaat ja toimivat kuntapalvelut

Hyvinvointia luodaan toimivilla ja saavutettavilla kuntapalveluilla. Henkilöstön tuottamat perheiden, nuorten, työikäisten kuin vanhusten palveluilla tuetaan kuntalaisten osallisuutta ja toimintakykyä sekä ehkäistään sosiaalisten ongelmien syntyä ja syrjäytymistä.

Reilu ja vastuullinen työnantajapolitiikka on paras tapa varmistaa osaavan työvoiman saatavuus myös tulevaisuudessa. Hyvä ja vuorovaikutteinen johtaminen, työhyvinvoinnista huolehtiminen sekä osallistamalla henkilöstö työtä koskevaan päätöksentekoon, suunnitteluun ja kehittämiseen on vastuullista johtamista.

Keskustan tavoitteena on, että kaikki kunnat ovat perheystävällisiä työpaikkoja.

Perheystävällinen työpaikka tukee työntekijän jaksamista ja perheen ja työn yhteen sovittamista. Perheystävällisyyden kannalta merkittäviä joustoja ovat mm. etätyö, työaikajoustot, työvuorosuunnittelu ja uusiin tehtäviin kouluttautumisen tukeminen elämäntilanteen niin vaatiessa.

Raskaussyrjintä etenkin määräaikaisissa työsuhteissa on lopetettava lainsäädäntöä tiukentamalla.

Kunnan henkilöstön tulee olla läsnä kuntalaisten arjessa ja kuntalaisten keskuudessa. Kehitetään ennakkoluulottomasti monikäyttötiloja ja erilaisia työntekemisen paikkoja ja -tapoja monipaikkaisen työn rinnalla. Otetaan henkilöstö mukaan palveluratkaisujen suunnitteluun.

Ikäsyrjintää ei tule sallia missään muodossa ja työllistymisen esteitä tulee poistaa.

Petteri Orpon hallituksen aikuiskoulutustuen lakkauttamisen takia henkilöstön mahdollisuudet osaamisen kehittämiseen ovat merkittävästi heikentyneet.

Parannetaan työoloja, tuetaan työssä jaksamista tarjoamalla jatko- ja täydennyskouluttautumismahdollisuuksia ja työaikajoustoja sekä tehdään kunta-alalla tehtävä työ näkyväksi ja merkitykselliseksi. Kehitetään erilaisia mentoroinnin tapoja työhyvinvoinnin edistämiseksi.

Henkilöstölle on varmistettava kattavat ja moniammatillista osaamista tehokkaasti hyödyntävät työterveyspalvelut. Tuetaan työ- ja toimintakykyä sekä mielenterveyttä ennakoivilla palveluilla.

Kuntatyöntekijöiden rekrytointiin on oltava avointa, läpinäkyvää ja vastuullista. Anonyymia rekrytointia on lisättävä.

Ihmisen kokoiset palvelut koko Suomeen

Keskustalaisen lähipolitiikan periaate on, että palvelut järjestetään ja niistä päätetään mahdollisemman lähellä ihmistä. Rakennamme tulevaisuuden kuntia, jotka ottavat joustavasti huomioon kuntalaisten ja alueiden erilaiset tarpeet. Kaiken politiikan tavoitteena on edistää ihmisten hyvinvointia ja kuntien elinvoimaa. Kaksikielisessä kunnassa on palveltava sekä suomeksi että ruotsiksi yhtäläisin perustein.

Perhepalveluita lähellä ja matalalla kynnyksellä

Alhainen syntyvyys saadaan nousuun vain lapsimyönteisellä politiikalla ja tukemalla perheiden hyvinvointia. Tässä kunnilla on tärkeä rooli. Perheiden hyvinvoinnin ja arjen sujuvuuden turvaamiseksi tarvitsemme eri tahojen yhteistyötä ja matalan kynnyksen palveluja.

Kuntien varhaiskasvatuksen tulee tehdä yhteistyötä hyvinvointialueiden neuvoloiden kanssa, jotta lapsille löytyisi tarkoituksenmukaisin hoitomuoto.

Jokaisen alle kouluikäisen lapsen perheelle taataan oikeus lastenhoitoa tukevaan kotipalveluun kolmeksi tunniksi kuukaudessa. Niille perheille, joiden tukiverkot ovat ohuemmat, on annettava lupaus tuesta arkisten askareiden tekemiseen.

Edistetään kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyötä tukemaan monimuotoisten perheiden hyvinvointia.

Lähialueen kouluja ja kirjastoja kehitetään monitoimitiloiksi, jotka kokoavat kaikenikäiset lähiyhteisön ihmiset yhteen. Monitoimitiloja perustetaan sinne, missä ihmiset luontaisestikin liikkuvat kuten kauppakeskuksiin.

Kirjastojen toimintaa kehitetään vahvemmin "lainaamon" suuntaan. Esimerkiksi työkaluja tai harrastevälineitä ei tarvitse omistaa itse, jos ne voi helposti lainata. Tämä on ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä. Uudistus ei saa kuitenkaan vaarantaa kirjastojen perinteistä yleissivistävää tehtävää.

Yhteisöllisten monitoimitilojen lisäksi tarvitsemme liikkuvia palveluita. Esimerkiksi pitkien etäisyyksien kunnissa voidaan nuorisopalvelut järjestää liikkuvasti vaihtuviin kohtaamispaikkoihin, jonne nuorten on helppo tulla.

Jokaisella suomalaisella ikään katsomatta pitää olla mahdollisuus vähintään yhteen harrastukseen. Harrastukset ehkäisevät syrjäytymistä.

Lasten ja nuorten mielenterveyden ylläpitäminen edellyttää vahvaa panostusta ennaltaehkäiseviin palveluihin. Mielenterveysongelmiin pitää puuttua jo varhaisessa vaiheessa.

Keskusta kannattaa perheiden valinnanvapautta lasten varhaiskasvatuksen järjestämisessä. Valinnanvapauden tukemiseksi haluamme panostaa monipuolisiin varhaiskasvatuspalveluihin.

Keskusta huolehtii siitä, että viranomaistahojen tekemät lapsia ja nuoria koskevat sosiaalihuollon huoli-ilmoitukset ja lastensuojeluilmoitukset tulee johtaa aina koko

perheen aikuissosiaalityön ja päihdepalvelujen palvelutarpeen arviointiin. Tiedonkulkuun eri viranomaisten välillä sekä ennaltaehkäiseviin toimiin on panostettava nykyistä enemmän.

Yksi perheiden arkinen tukimuoto on kotitalousvähennys eli verohelpotus, jolla erilaiset perheet voivat ostaa kotiin tuotavia palveluita kiireisen arjen tai kotona asumisen tueksi. Kotitalousvähennystä käyttää vuosittain noin puoli miljoonaa suomalaista. Sillä tuetaan kuntien pk-yritystäjyyttä. Hallituksen leikkaukset vauhdittavat harmaata taloutta, heikentävät työllisyyttä rakennusallalla, saavat ihmiset lykkäämään tarpeellisia remonteja kodeissaan ja karsimaan kunnossapitoa sekä vaikeuttavat ikääntyneiden pärjäämistä kodeissaan.

Keskusta ei hyväksy Orpon hallituksen kotitalousvähennykseen kohdistuvia leikkauksia, vaan haluaa palauttaa omavastuuosuuden ja vähennysprosentit ennalleen ja jopa korottaa verovähennyksen enimmäismäärää.

Kaupungistuminen on lisännyt lapsiperheiden kokemuksia asumisneliöiden puutteesta. Asumisen hinta on myös yksi selittävä tekijä alhaiseen syntyvyyteen. Omakotitaloissa asuvien pienituloisten lapsiperheiden osuus on laskenut voimakkaasti kymmenessä vuodessa samalla kun kerrostaloasuminen on lisääntynyt. Kaikista ahtaasti asuvista asuntokannasta 76 prosenttia oli lapsiperheitä. Ahtaasti asuminen koskettaa lähes 400 000 lasta.

Keskusta haluaa, että asuntopolitiikassa huomioidaan perheiden asumisvalinnat. Lapsiperheillä tulee olla varaa ja mahdollisuuksia kaikenlaisiin asumismuotoihin myös kaupungeissa.

Puolustamme omistusasumisen mahdollistamista yhä useammalle lapsiperheelle ja pyrimme vähentämään eriarvoistumista myös kaupunkien ja kuntien sisällä uudistamalla varainsiirtoveroa.

Oppia ikä kaikki

Ihmisyys ja sen kehitystarve ovat keskustalaisen sivistyspolitiikan arvoperusta. Varhaiskasvatus, peruskoulu, lukiot ja ammatilliset oppilaitokset, kansalaisopistot ja musiikkiopistot ovat kunnan tärkeimpiä palveluita. Kuntien vastuulla on myös panostus kulttuuriin ja liikuntaan kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden vahvistamiseksi. Kunta vastaa käytännössä myös elinikäisen oppimisen ympäristöistä. Esimerkiksi digitaalisten perustaitojen vahvistaminen on tärkeää palvelujen siirtyessä verkkoon.

Sivistyksen merkitys kasvaa nopeasti muuttuvassa ja polarisoituvassa maailmassamme. Laadukas varhaiskasvatus luo perustan koko oppimispolulle. Kuntien on huolehdittava riittävästä, koulutetusta varhaiskasvatuksen opetus- ja muusta henkilöstöstä sekä varmistettava jokaiselle lapselle tämän tarvitsema yksilöllinen tuki.

Jokaisessa kunnassa tulee olla laadukkaat varhaiskasvatuspalvelut, joita on tarjolla perheiden erilaisiin tarpeisiin. Saman perheen lapset tulee voida hoitaa samassa paikassa ja lähellä kotia. Kulkuyhteyksien tulee olla sujuvat ja saavutettavat.

Esi- ja perusopetuksessa olevan koulumatkan tulee olla turvallinen eikä se saa aiheuttaa oppilaassa turhaa pelkoa. Esimerkiksi susialueilla koulu järjestää koulukyydit esiopetuksessa ja alakoulussa oleville oppilaille, vakavan petovaaran tapauksessa tarvittaessa myös yläkoululaisille. Hallituksen tulee varata tähän vuosittain määräraha, joka vastaa susikantaa ja sen rajoittamista.

Jokaiselle perusopetuksessa olevalle oppilaalle pitää olla tarjolla turvallinen ja terve lähikoulu. Lähiopetusta voidaan täydentää etäopetuksella esimerkiksi valinnaisaineiden ja kielten osalta.

Suomalaisen koulujärjestelmän vahvuus on sen tasa-arvoisuudessa. Koulujen eriytymiseen ja ”koulushoppailuun” tulee puuttua turvaamalla koulujen työrauha, riittävät oppimisen resurssit, erityisopetuksen tarpeet ja valinnaisaineet sekä toimivat tilat.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisen, oppimistulosten parantamisen ja opettajien jaksamisen kannalta on ryhmäköön pitäminen kohtuullisena tärkeää. Myös opiskeluhoillon eli koulupsykologin ja -kuraattorin tulee olla tiivis osa koulu yhteisön toimintaa. Opiskeluhoillon painopistettä suunnataan yhteisölliseen työhön yksilöitä korjaavien toimien sijaan.

Keskusta suhtautuu kriittisesti jättikouluihin. Isot yksiköt eivät saa olla keskittämispoliitiikan väline. Jättikoulujen sijaan kannatamme pienempiä kaupunginosakouluja. Kaupunginosakoulut tulee huomioida jo kaavoitusvaiheessa.

Toisen asteen eli lukio- ja ammatillisen koulutuksen saavutettavuus turvataan digitalisaatiota (mm. etäopetus) kehittämällä. Virtuaalisia oppimisympäristöjä tarvitaan lisää. Näin koulutukseen voi osallistua sen kaikilla tasoilla perusopetuksesta korkeakouluopintoihin paikasta riippumatta.

Toimivat laajakaistayhteydet ovat perusedellytys etäopetuksen järjestämiseksi ja elinikäisen oppimisen mahdollistamiseksi. Sellaisilla alueilla, joilla ei ole vielä nopeaa laajakaistapalvelua saatavilla, tulee yhteydet saattaa valtion rahoituksella kuntoon.

Pienten lukioiden rahoitus taataan valtionosuusjärjestelmää uudistettaessa.

Väestön ikääntyessä ja syntyvyyden vähetessä lapsimäärät ovat kääntyneet paikoitellen jyrkkään laskuun. Kuitenkin sisäinen muuttoliike, maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat voivat äkillisesti nostaa kunnan alueella asuvien lukumäärää. Kouluverkkoa koskevia päätöksiä ei tulisi tehdä hetken mielijohteesta. Kouluverkkopäätösten tulisi olla kunnan strategian mukaisia.

Kouluverkkopäätöksissä on tehtävä aina laaja lapsivaikutusten ja -elinvoimavaikutusten arviointi. Lapsia, nuoria ja heidän vanhempiaan tulee kuulla koulujen lakkauttamispäätöksissä.

Maahanmuuttajien yksilölliset koulupolut ja heidän opiskelunsa tukeminen on otettava erityiseksi painopisteeksi ja kotoutumisen varmistamiseksi. Tämä koskee myös aikuiskoulutusta.

Mahdollisuus kielikoulutukseen tulee taata maahantulon perusteeseen katsomatta. Maahanmuuttajien ammatillista verkostoitumista tulee edistää mentoroinnin avulla ja korkeakoulutetuille tarjotaan kohdennettua työvoimakoulutusta heidän osaamisensa edistämiseksi ja ylläpitämiseksi.

Kunnan monitoimitiloissa tai yhteispalvelupisteissä tarjotaan digiapua vanhuksille ja kaikille tarvitseville. Kunta järjestää palvelun esimerkiksi yhteistyössä järjestöjen tai kansalaisopistojen kanssa.

Resurssiviisaat kunnat

Hyvinvointi ei ole 2020-luvulla enää pelkästään rahaan, toimeentuloon tai materiaan sidottua, vaan hyvinvointi voidaan määritellä hyvän ja mielekkään elämän kautta. Hyvä elämä on ihmisten arjen sujuvuutta, perusturvallisuutta ja vapautta elää haluamalla tavalla. Siihen liitetään usein yhteys lähiympäristöön ja ihmisiin. Hyvä elämä on sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestävä.

Resurssiviisaat kaupungit ja kunnat edistävät luonnonvarojen kuten metsien viisasta käyttöä ja luovat näin edellytyksiä sosiaalisesti kestäväälle kehitykselle ja hyvinvoinnille sekä tulevaisuuden menestykselle. Resurssiviisaissa kunnissa huomio kiinnittyy muun muassa puhtaan energian, kestäväen liikkuvuuden, kohtuuhintaisen asumisen, ruokaturvallisuuden, veden käytön sekä materiaalien kulutuksen ja kiertotalouden järkeviin ratkaisuihin.

Kuntapäättäjän tehtävä on huolehtia kunnan kiinteistöomaisuudesta. Kunnan oma, ajantasainen kiinteistöstrategia antaa hyvät suuntaviivat tilojen käytölle ja mahdollisille hankinnoille.

Maankäyttöön, asumiseen ja liikenteeseen liittyvät MAL-sopimukset, joita on tehty aiemmin vain suurempien kaupunkien osalta, laajennetaan maakuntia koskeviksi ilmasto- ja kasvusopimuksiksi, joissa huomioidaan alueiden ja kuntien ilmastotoimet, kestävä yhdyskuntarakenne, monipaikkaisuus ja tasapainoinen aluekehitys.

Yleisen asumistuen siirtoa Kelalta kuntien vastuulle pilotoidaan alueellisilla kokeiluilla yhdistettynä uusiin Aran kunnille kohdistamiin kohtuuhintaisen asumisen rakentamisen tukivälineisiin siten, ettei kuntien verorasitus lähtökohtatilanteessa kiristy.

Asuntopolitiikkaa teräستetään laatimalla kansallinen toimenpideohjelma väestöään menettävien kuntien omistaman vuokra-asuntokannan peruskorjaamiseen, purkamiseen ja lisärakentamiseen, myymiseen ja käyttötarkoituksen muutokseen.

Puhdas vesi on metsien lisäksi kansallinen luonnonvaramme, jonka kotimaisuudesta tulee kaikkien yhdessä huolehtia. Vesihuoltolaitosten omistajuus tulee olla 100 prosenttisesti kunnilla. Vastuulliseen kuntaomistajuuteen kuuluvat näkemyksellinen omistajaohjaus, omaisuudenhallinnan kokonaisuuden haltuunotto, verkoston toimintakyvystä huolehtiminen sekä kehityshakuisuus. Poikkeus- ja kriisitilanteisiin varaudutaan ennalta kunnan omalla tai seutukunnittaisella vesihuoltostrategialla.

Työtä ja elinvoimaa

Resurssiviisaan toimintamallin avulla kunnat vahvistavat aluetaloutta ja työllisyyttä, luovat yrityksille uusia liiketoimintamahdollisuuksia sekä parantavat asukkaiden hyvinvointia. Näin resurssiviisaus vahvistaa sekä kunnan elinvoimaa että asukkaiden elämänvoimaa. Vuoden 2025 alusta voimaantuleva TE-uudistus tarjoaa tähän hyvät mahdollisuudet.

Työllisyystoimen siirtyminen kunnille lähellä kuntalaisia luo uusia mahdollisuuksia puuttua työttömyyden juurisyihin. Ongelmiin voidaan puuttua tehokkaammin ja kohdennetummin henkilökohtaisella tasolla jo varhaisessa vaiheessa.

Tiivis yhteistyö ja vuoropuhelu kunnan, TE-palveluiden ja elinkeinoelämän toimijoiden kesken on perusta vireydelle ja vakaalle kuntataloudelle. Kunnat sitoutuvat nopeaan työllistämiseen. Työ on parasta sosiaaliturvaa.

Kuntien on mitoitettava työllisyysalueen rahoitus ja henkilöstö alueen tarpeet ja tulevaisuudentavoitteet huomioiden. Työvoimapalveluiden vaikuttavuutta on seurattava tarkasti.

Yritystoiminta edellyttää osaavan työvoiman tarjontaa alueella. Huomioidaan paikalliset koulutustarpeet (esim. oppisopimuskoulutukset) ja tarjotaan yrittäjille kannustimia nuorten työllistämiseksi omassa kotikunnassa.

Jokaisessa kunnassa tulee olla saatavilla yritysneuvontaa.

Pitkäaikaistyöttömien, osatyökykyisten ja vammaisten työllisyyspalvelut on turvattava lähellä. Korkeakoulutetut on huomioitava tärkeänä omana kohderyhmänä, koska heidän työttömyytensä on usein kalleinta.

Kuntien ja hyvinvointialueiden on panostettava yhteistyöhön työvoima-, kotouttamis- ja sotepalveluissa sekä koulutuksessa.

Suomeen on valmisteltava hallinnon rajat ylittävä ohjelma työvoimapulan poistamiseksi.

Resurssiviisas kunta tunnistaa omat erityisvahvuutensa, resurssit, joiden varassa se rakentaa tulevaisuuttaan verotulojen ja valtionosuuksien rinnalla. Kunnan tärkein resurssi ovat kuntalaiset ja heidän osaamisensa. Osaavan työvoiman merkitys korostuu erityisesti harvan asutuksen alueilla, jossa pulaa on erityisesti varhaiskasvatuksen, opetuksen ja sairaanhoidon ammattilaisista.

Harvan asutuksen alueelle kuten esimerkiksi Pohjois- ja Itä-Suomeen töihin muuttanut vastavalmistunut saa hyvitystä opintolainasta 8800 euroon asti.

Kaavoitus on avain kunnan kehittämiseen

Kunnan keskeinen elämänlaatua ylläpitävä resurssi on luonto ja kunta voi päättää hyvinkin vapaasti maankäytöstä kaavoitusmonopolin turvin. Keskustalle on tärkeää, että rakennettu ympäristö on esteettisesti kaunis ja viihtyisä, ja luonto on keskeinen osa sitä. Myös lähiliikunnalle ja liikuntapaikkarakentamiselle on oma tilansa.

Luonto kuuluu kaikille. Ihmisillä pitää olla mahdollisuus lähiluonnossa virkistymiseen ja oman hyvinvoinnin edistämiseen. Myös kaupungeissa tulee olla metsiä ja puistoja lähietäisyydellä. Kaavoituksessa tulee säilyttää lähiluonto ja varata uusille alueille riittävästi viheralueita ja lähimetsiä.

Kiinnitetään huomiota myös siihen, että turvataan ikääntyneille asiointimahdollisuudet, pääsy ulos ja luontoon sekä asuinympäristöjen kunnossapito kaikkina vuodenaikoina.

Kuntien tehtävä on edistää ihmisten hyvinvointia ja terveyttä. Kunnassa tulee olla tarjolla liikuntaneuvojan palveluita sekä maksuttomia ulko- ja sisäliikunnan paikkoja kaikille kuntalaisille.

Kaavoitus on avain kunnan kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja elinvoimaan. Määrätietoinen ja pitkän tähtäimen ote kunnan kehittämiseen ja luvitukseen luo luottamusta yrityksille investoida kunnan alueelle.

Kunnan kannalta keskeisin vetovoimatekijä on kaavoitus. Kaavoitusoikeus tulee säilyttää kunnilla maanomistajien omaisuudensuojaa kunnioittaen.

MAL-valmistelun ja siihen liittyvän liikennejärjestelmäsuunnittelun vetovastuun tulee olla aina alueen kuntia tasapuolisesti edustavalla maakuntaliitolla.

Kunta tarjoaa kaavoituksella nykyisille ja tuleville asukkailleen monipuolisia, viihtyisiä ja turvallisia asumisen, elämisen sekä työn ja yrittämisen ympäristöjä. Suosimme rakentamisessa puurakentamista.

Rakennetun ympäristön arvon vaaliminen on keskeisiä tavoitteitamme. Hajarakentamista helpotetaan purkamalla lainsäädännön ylittävää sääntelyä.

Huomioidaan kaavoituksessa ja suunnittelussa muun muassa yksinasuvien ja ikäihmisten monimuotoiset asumistarpeet, yhteisölliset tilat sekä mahdollisuudet turvalliseen lähiliikuntaan.

Edistetään tilojen kiertotaloutta. Varmistetaan, että olemassa olevat rakennukset ja tontit saadaan tehokkaaseen käyttöön täydennysrakentamisella, käyttötarkoituksimuutoksilla ja tarvittaessa purkamalla.

Keskustan tavoitteena on pienentää asumisen kustannuksia. Kaavoituksessa huomioidaan kaavamääräysten eri kustannusvaikutukset niin kaavaa laadittaessa kuin siitä päätettäessä.

Kaavoituksella ja kunnan asuntopolitiikalla on ehkäistävä yhteiskunnan eriytymistä määrätietoisesti pitkällä tähtäimellä.

Keskustan tavoitteena ovat elävät kunnat

Elämänvoima syntyy paikallisista ratkaisuista, jotka vastaavat ihmisten tarpeisiin hyvästä elämästä. Keskustalle kaikki kunnat ja kaupungit ovat yhtä arvokkaita, vaikka ihmisten tarpeet eriyvätkin. Elävä kunta syntyy luovasta, kokeilevasta ja eteenpäin katsovasta toimintakulttuurista, yhteisöllisyydestä sekä kuntien, kuntalaisten ja eri toimijoiden välisestä kumppanuudesta. Vapaaehtoisilla on merkittävä rooli.

Kumppanuus, yhdessä tekeminen sekä yhteiset tavoitteet pitää saada kuntien toimintatavaksi kuntalaisten, yritysten ja muiden yhteisöjen kanssa. Avoin tiedonkulku jo asioiden valmistelun alkuvaiheissa on ratkaisevaa.

Otetaan erilaiset järjestöt ja foorumit mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ohjelmia ja toimenpiteitä.

Tuetaan järjestöjen toimintaedellytyksiä muun muassa toimivilla ja monipuolisilla tiloilla.

Jokaisen kunnan ei tarvitse järjestää kaikkia palveluita itse. Keskusta kannustaa kuntia yhteistyöhön. Yhteistyö on myös resurssiviisautta. Pakkoliitoksia emme kannata, vapaaehtoisia liitoksia kannatamme.

Keskustalle on tärkeää, että ihmiset luottavat ja osallistuvat kunnan päätöksentekoon. Edistämme aktiivista kuntalaisuutta, mikä tarkoittaa kuntalaisten kuulemistä, omaehtoista vaikuttamista, avointa tiedonkulkua, päätöksenteon avaamista sekä uusien teknisten alustojen hyödyntämistä.

Asukkaiden omaehtoisen toiminnan tukeminen, uudet kokeilut ja avaukset sekä kuntalaisaloitteet pitää ottaa käyttöön jokaisessa kunnassa. Hyödynnetään rohkeasti tekniikkaa, jotta kunnan palveluihin ja päätöksentekoon voi osallistua paikasta riippumatta samalla huolehtien ikääntyneiden yhdenvertaisuudesta digitalisaation edetessä.

On tärkeää, että annamme nuorille mahdollisuuden vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja osallistua yhteiskunnan päätöksentekoon. Se on tärkeä osa demokratiaa ja mahdollistaa nuorten äänen kuuluvuuden, se hyödyttää sekä nuoria itseään että koko yhteiskuntaa. Nuoret tuovat pöytään uusia näkökulmia ja ideoita, jotka voivat johtaa parempiin ratkaisuihin.

Kannatamme kuntien lakisäateisten vaikuttamistoimielinten, nuorisovaltuustojen sekä vanhus- ja vammaisneuvostojen vaikutusmahdollisuuksien vahvistamista.

Vakiinnutetaan osallistuva budjetointi osaksi kunnan toimintaa.

Erityistalousalueilla potkua aluepolitiikkaan

Aluepolitiikkaa on Suomessa harjoitettu viime vuosikymmenet lähinnä rakennerahasto-ohjelmien kautta. Venäjän aloitettua hyökkäyssodan Ukrainaa vastaan rajankäynti – ihmisten ja tavaroiden liikkuminen – loppui. Itä-Suomen erityisyys ulko- ja turvallisuuspolitiikassa on tarkoittanut konkreettisesti sitä, että esimerkiksi tuulivoimarakentamista ei voi sijoittaa itäiseen Suomeen. Kehittämishankkeet ovat jäissä. Petteri Orpon hallituskaudella on pystytty turvaamaan vain kasvukolmion eli pääkaupunkiseudun, Turun ja Tampereen kehittyminen, joista Länsirata (entinen Turun tunnin juna) - hanke on erinomainen esimerkki.

Keskustan mielestä nykyiset keinot tukea erityisessä tilanteessa olevia alueita kuten Itä-Suomea ja Lappia ovat riittämättömiä. Tarvitaan uusia aluepolitiikan keinoja, kuten esimerkiksi Euroopasta tuttuja erityistalousalueita.

Keskusta esittää ratkaisuksi maan tasapuoliseen kehittämiseen Suomeen luotavaa erityistalousaluejärjestelmää. Sen avulla pyritään lisäämään alueen työllisyyttä, investointeja sekä houkuttelevuutta esim. verohelpotuksin tai muuta maata poikkeavalla kauppa- ja talouslainsäädännöllä.

Erityistalousalueiden tarkoituksena on nostaa seudun elintaso suhteessa muuhun maahan. Erityistalousalue voi lisätä maahan kohdistuvia suoria ulkomaisia investointeja. Alueen kuntien yrityksille erityistalousalueet voivat tarjota mahdollisuuden valmistaa tuotteita markkinoille kilpailukykyiseen hintaan.

Lisäksi pidämme välttämättömänä, että hallitus yhdessä muiden EU:n itärajan alueiden maiden kanssa pyrkii aikaansaamaan EU-tasoisin kehittämishankkeen raja-alueiden kehittämiseksi. Tämä on entistä tärkeämpää kiristyneen turvallisuustilanteen takia.